

také o podstatné změny ve vnitřní nebo zahraniční politice těchto států (str. 128).

Konkrétní návrhy jsou obsaženy zejména ve čtvrté kapitole (Peaceful Engagement in Europe's Future). Autor vychází z teze, že rozdělení Evropy není možné překonat stažením USA a SSSR z Evropy. „Toto rozdělení může být ukončeno pouze tehdy, jestliže americko-sovětské soupeření v Evropě se postupně změní ve spolupráci“ (str. 132). Snaží se dokázat, že bez USA by se Evropa dostala do konfliktní situace a nestability, že vedoucí silou by bylo Německo, a naopak přítomnost USA ličí Brzezinskí idyllicky: „Protože USA nemají žádné požadavky za Labem, jejich pokračující spojenectví s Evropou dává Rusku a východní Evropě nejlepší záruku, že západ nebude přímou politickou hrozbou vůči nim“ (str. 134). Pro nás je jistě velmi obtížné pochopit, že by přítomnost té armády, která bojuje proti socialistickému Vietnamu, byla v Evropě zárukou naší bezpečnosti.

Podle Brzezinského by se politika USA v Evropě měla řídit třemi hlavními zásadami: 1. zachovat západní vojenskou sílu a chránit západní zájmy; 2. pochopit, že každá zásadní změna ve vztazích mezi východem a západem musí zahrnovat společné státy východní Evropy a Rusko (autor zde zdůrazňuje, že nemůže mít úspěch snaha, aby jednotlivý komunistický stát přešel na stranu západu a proto je zapotřebí kolektivního začlenění do Evropy, což prý ovšem neznamená stejně rychlý vývoj v jednotlivých socialistických

zemích); 3. odstranění rozdělení Německa může nastat pouze jako důsledek postupných, kvalitativních změn ve vztazích mezi Ruskem a východní Evropou na jedné straně a západem na straně druhé a má být tedy posledním krokem v evolučním sjednocení Evropy. Uskutečňování těchto zásad má pak podle Brzezinského směřovat k pěti cílům (o kterých my ovšem víme, že jsou pouze mezistupni k hlavnímu cíli, tj. likvidaci socialismu tzv. mírovou cestou): 1. přesvědčit východní Evropu, že existence NDR omezuje její svobodu, aniž prohlubuje její bezpečnost (vůči NDR má být uplatňována politika izolace, aby byla postavena do situace „politického anachronismu, zdroje svízeli a nikoli bezpečnosti východní Evropy“ — str. 139); v této souvislosti doporučuje autor těsnější vztahy NSR s východní Evropou, odstranění Hallsteinovy doktríny atd., aby zmizel strach z Německa; 2. dosáhnout německo-polského smíření (i za cenu uznání hranic na Odře a Nise, ovšem při současném udržení americko-německého přátelství); 3. zmírnit ruské obavy z Německa; 4. usměrnit rozvoj hospodářských styků k daleko intenzivnějším kulturním a společenským stykům; 5. vytvořit multilaterální vztahy mezi východní a západní Evropou.

Brzezinského kniha přes některé realistické pohledy nedává objektivní odpovědi na řešení evropských otázek, které si již Evropa začala klást a na které hledá odpověď vlastními silami.

VÁCLAV REGNER

SMYSL POLITICKÉ MOCI

Harold Wilson, *Purpose in Power*, Weidenfeld a Nicolson, London 1966, 194 str.

Purpose in power je druhým dílem vybraných projevů britského ministerského předsedy. Navazuje na sborník *Purpose in Politics*, který byl recenzován v Mezinárodních vztazích č. 4/66. Zatímco první svazek zahrnuje období Labour Party v opozici, jsou v druhém dílu formulována Wilsonova stanoviska k závažným vnitřním a zahraničně politickým otázkám z pozice premiéra a vůdce strany v prvním roce labouristické vlády (říjen 1964 — listopad 1965).

Z Wilsonových projevů je patrné maximální uplatnění taktického přístupu. Krajní obezřetnost prvního vládního období byla vynucena těsnou většinou v parlamentě a nezbytností udržet jednotu ve straně a dosáhnout především společného postupu s levicí. Přesto již toto období

naznačilo, jaký kurs hodlá nová vláda, zejména ve své hospodářské a zahraniční politice, nastoupit.

Zásadní význam mělo rozhodnutí podřídit dynamiku rozvoje národního hospodářství upevnění vnějšího postavení libry. V udržení silné libry vidí Wilson „základní předpoklad pro naše plány na záchranu domácích hodnot a zvýšení životní úrovně, pro všechno to, v co doufáme ve světových záležitostech, pro plnění naší odpovědnosti k širší šterlinkové oblasti, jejímiž jsme bankéři... Kdybychom se měli obrátit zády ke šterlinkové oblasti, byla by to osudová rána Commonwealthu a všemu tomu, co pro nás znamená.“¹⁾ Přednostní orientace na udržení stability libry si

¹⁾ Guidhall Speech, 16. 11. 1964, str. 17.

v podmínkách vážné finanční krize vyžádala nejen opatření, která vedla k pokračování stagnace hospodářství, ale i mimořádné půjčky ze zahraničí, zvyšující závislost Velké Británie na vnějších vlivech.

Hospodářskou sílu a nezávislost Británie podlamují i její neúměrně vysoké vojenské výdaje. Velký schodek platební bilance a nepříznivý stav zlatých a devizových rezerv vyvolává objektivní tlak na snižování zámořských výdajů. „Od nynějška musí být výdaje na obranu doma i v zahraničí přísně vztahovány k tomu, co si země může dovolit.“²⁾ V tomto směru je Wilsonova vláda rovněž vystavena neustálé kritice labouristické levice, která požaduje zvláště podstatné snížení nákladů na udržování vojenských základen v zahraničí. Avšak v cestě omezení těchto výdajů, k němuž vláda Labour party až dosud nepřistoupila, stojí charakter britské zahraniční politiky a tlak uplatňovaný na ní z vnějšku.

Ve srovnání s politikou konzervativní vlády nedošlo v zahraničních vztazích Velké Británie po říjnu 1964 k podstatným změnám. Také labouristé odmítají přizpůsobit svou zahraničně politickou orientaci reálným možnostem a pokračují v uplatňování velmocenských nároků, které nejsou v souladu s ekonomickým potenciálem a vojenskou silou země. „Bud' budeme světovou mocností se světovým vlivem, anebo nebudeme ničím.“³⁾ Záruku světového vlivu Velké Británie hledají kromě působení v OSN ve dvou oporách: v atlantické alianci a v oblasti bývalého impéria (str. 31—33).

Za hlavní cíl vůči atlantickému společenství vyhláší Wilson posílení aliance a znemožnění tendencí k separatismu. „V Evropě musíme zůstat na stráži. Je třeba zdůraznit, že si nemůžeme dovolit luxus zvyšování napětí uvnitř NATO, nebo další růst nacionalismu v alianci, jejíž podstatou a inspirací je mezinárodní kolektivní obrana.“⁴⁾ Smysl pevného společenství je tedy určován především třídními pozicemi britské buržoazie. Ale vedle toho je dán i zájem na uchování základny, vhodné pro otupování rozporů mezi atlantickými partnery a úsilím o využití britské jaderné síly uvnitř Severoatlantického paktu k posílení mocenských pozic Británie.

Zkušenosti prokázaly, že zabránit desintegračním tendencím, projevujícím se v politické a vojenské oblasti západního imperialistického seskupení, je nad britské síly. Naopak členění nezávislejšímu postupu západoevropských zemí vyvolává napětí zejména mezi Británií a Francií, které je vážnou překážkou připojení k západ-

evropské hospodářské integraci, o něž Velká Británie usiluje. A konečně tento cíl, zvláště snaha o zachování vojenské integrované struktury, je v rozporu s britským zájmem na zlepšení vztahů mezi Západem a Východem.

Vnější faktorem, působícím na vztah Velké Británie k alianci, jsou Spojené státy. Británie, která spojení s USA považuje za základní článek svých zahraničních vztahů, je ochotna působit ve směru zachování americké přítomnosti v Evropě. K její úzké spolupráci s USA docházelo jak v atlanticko-evropské oblasti, tak i v oblasti „na východ od Suezů“, vzájemnou podporou ve vietnamském konfliktu, při obhajobě neokolonialistického útvaru Malajsie a řešení jihuhodské krize. „Jsem rád, že naši američtí přátelé jako nikdy předtím zdůraznili světovou úlohu Británie, že si uvědomují význam Británie v Commonwealthu jako mírové síly.“⁵⁾

Jestliže důraz, kladený labouristickou vládou na aktivní úlohu Velké Británie v atlantickém společenství je důležitou součástí jejího přístupu k řešení hlavního rozporu současných mezinárodních vztahů, pak její politika „na východ od Suezů“ je především výrazem snah o znemožnění pokrokových změn v oblasti rozvojových zemí Asie a Afriky. V koncepci vztahů s bývalou oblastí impéria je zakalkulováno omezené použití vojenského násilí, tak jak k němu došlo v případě Malajsie. Perspektivně je těmto vztahům přikládán vzrůstající význam. Za problémy, které budou dominovat třetí poválečné dekádě a ještě dalšímu období, pokládá Wilson vznik Číny jako světové mocnosti, sovětsko-čínský ideologický boj a růst národně osvobozenického hnutí (str. 89). „... postupem času význam boje o duši Afriky poroste. Doufám, že mezi námi, kdo jsou vedoucími zeměmi v tomto boji, nemůže být o tom pochyb. Doufám, že nemůže být rovněž pochyb o tom, že Británie vzhledem k historii, zeměpisné poloze a vzhledem k celému historickému vývoji Commonwealthu, se tomuto boji nemůže vyhnout.“⁶⁾ Nejde ovšem jenom o „duši Afriky“. V boji o to, jakou cestou půjdou země rozvojového světa, jde Británii o zachování privilegovaného postavení v ekó-

²⁾ Výroční konference Labour party, 12. 12. 1964, str. 31.

³⁾ Guidhall Speech, 16. 11. 1964, str. 14.

⁴⁾ Projev v Dolní sněmovně, 19. 7. 1965, str. 88.

⁵⁾ Výroční konference Labour party, 12. 12. 1964, str. 33.

⁶⁾ Projev v Dolní sněmovně, 19. 7. 1965, str. 89—90.

nomice bývalých kolonií a existence Britského společenství národů, jež jí, přes pokles jejího vlivu, poskytuje i nadále hospodářské a politické výhody a charakter světové mocnosti. Avšak pokračování v této orientaci spojené s vojenskou angažovaností, jejíž rozsah neodpovídá jejím omezeným zdrojům, přináší větší výhody Spojeným státům a oslabuje postavení Velké Británie.

Vztah Británie k rozvojovým zemím byl na sklonku roku 1965 značně zkomplikován vyhocením rhodeské krize. Jednostranným vyhlášením nezávislosti Rhodesie Smithovým rasistickým režimem vyvolal před Wilsonovou vládou problém vyvolat v život takovou bílou alternativní vládu, která by byla liberálnější z rasistického hlediska, přijatelná pro africkou veřejnost, a současně zajišťovala britské zájmy v Rhodesii a vůbec v jižní Africe. Po svém nástupu k moci přerušili labouristé s cílem posílit svůj vliv v Britském společenství národů dodávky zbraní do Jižní Afriky (str. 82). Také v případě ilegálního rhodeského režimu bylo jasné, že ignorování mínění naprostě většiny afrických zemí by bylo pro britskou vládu neúnosné. Ve svém prohlášení v Dolní sněmovně v listopadu 1965 vyhlásil H. Wilson řadu opatření proti Smithovu režimu včetně hospodářských sankcí a kategoricky předem vyloučil jakákoliv jednání britské vlády s ním. (str. 161). Protože se Smithova pozice pro nedůslednost britské politiky spíše upevnila, nebyl tento závazek později splněn. Británie nepodnikla účinné akce požadované řadou afrických zemí, které by srazily rebelující rasistický režim na kolena, a fakticky svým postupem tento režim udržuje při životě.

Snaha zabránit změnám v asijské oblasti, které by ohrožily britské zájmy v uzlu jihovýchodní Asie, vede Wilsonovu vládu k poskytování politické podpory americké agresí ve Vietnamu. Současně se v britském stanovisku odráží obavy, že by vietnamský konflikt mohl přerůst v globální válku. V této souvislosti jsou realisticky posuzovány hranice možnosti využívání sovětsko-čínské roztržky (str. 91). Tyto úvahy spolu s hodnocením důsledků konfliktu, zadržujícího další vývoj směrem k ozdravení mezinárodního ovzduší, jsou rozhodující pro vojenskou neangažovanost Británie ve Vietnamu a pro její názor, že vietnamskou otázku nelze vyřešit pouze vojenskými prostředky (str. 99). Britská pozice by umožňovala přispět k uskutečnění mírových jednání. To by ovšem předpokládalo respektování vietnamských národních zájmů a tomu odpovídající britský postoj ke Spojeným státům. Nedostatek

těchto základních předpokladů předem určil osud dvou pokusů o zprostředkování, uskutečněných v prvním roce vlády Labour party, jakož i dalších, které následovaly.

Studium sborníku Wilsonových projevů vede k závěru, že sice došlo k „diplomacii pohybu“ vyhlášené Wilsonem (str. 108), avšak neúměrná ambicióznost ve vnějších politických vztazích, vnitřní protikladnost stanovisek k základním evropským a světovým problémům a nevyjasněnost koncepce vůči socialistickým zemím znemožňovaly Británii, aby zvýšila svůj prestiž ve světě a podílela se odpovídajícím způsobem na úsilí o normalizaci mezinárodních vztahů.

J. T.

Georgij Petrovič Zadorožnyj, *Míroje sossušestvovanije i meždunarodnoje pravo*, Moskva, Meždunarodnyje otnošenija 1964, 488 str.

Ačkoliv jde již o starší sovětskou publikaci, uvádíme pro srovnání s pozdějším vývojem (viz i čs. návrh kodifikace mírového soužití v OSN) autorovu formulaci patnácti zásad mírového soužití v mezinárodních vztazích:

1. Suverenita značí politickou samostatnost každého národa a státu v jeho vnitřních i zahraničních záležitostech, nezávislou na jakékoliv zahraniční moci;

2. suverenita značí právo každého národa zvolit si libovolný sociálně ekonomický systém, formu vlády a státní organizaci. To lze jedině v podmínkách sebeurčení a nevměšování států do vnitřních věcí druhých zemí, respektování systémů zvolených a schválených národy a při zřeknutí se propagandy podněcující nenávisť mezi národy;

3. k tomu, aby subjekty mezinárodního práva byly skutečně suverénními ve svých vnitřních záležitostech, musí disponovat teritoriální svrchovaností; jejich územní celistvost a nedotknutelnost musí být respektovány všemi státy;

4. uznání práva každého státu na suverenitu, sebeurčení a nevměšování do vnitřních věcí značí uznání jejich rovnosti, neboť nelze zakazovat narušování suverénních práv jednoho státu a dovolovat je ve vztahu ke druhým státům;

5. skutečná rovnost států není možná bez rovnosti všech národů a ras a to opět není myslitelné bez rovnosti všech lidí a bez zabezpečení lidských práv a základních svobod pro všechny;

6. dbání práva na suverenitu, sebeurčení, územní nedotknutelnost, nevměšová-

ní a rovnoprávnost všech národů a států nese s sebou zřeknutí se ozbrojeného napadení druhého a zakazuje agresí jako nejtěžší mezinárodní zločin, který je nejnebezpečnějším ohrožením práv suverénních národů a států;

7. deklarativní zákaz agrese však nestačí. Boj proti ní musí být reálný a efektivní a to předpokládá uznání práva každého národa na individuální nebo kolektivní sebeobranu na základě nedělitelného míru (přepadení jednoho státu je chápáno jako agrese vůči všem státům) a kolektivní bezpečnosti (poskytnutí pomoci oběti agrese všemi státy a potření agrese). Kolektivní sebeobrana a bezpečnost se mohou uskutečňovat buď uvnitř všeobecné mezinárodní organizace (OSN) nebo na základě regionálních dohod, které odpovídají stanovám OSN, což však nelze ztotožňovat s bloky;

8. princip nedělitelnosti míru je nerozlučně spjatý se zřeknutím se používání síly a hrozby jejího použití jako metody řešení sporných mezinárodních problémů; znamená zákaz politiky z „pozice síly“ i „studené války“ a uznání jednání a jiných mírových způsobů za jediné zákonné prostředky řešení sporných otázek;

9. nezákonnost stupňování zbrojení výroby zavazuje státy k odzbrojení, které se nyní stalo principem mezinárodního práva. Všeobecné a úplné odzbrojení všech států je nejlepším předpokladem zajištění mírového soužití, pevného a spravedlivého právního řádu v celém světě;

10. mírové řešení mezinárodních sporů, které vyloučí užití síly a také hrozby silou i všechny formy nátlaku a zastrahování, značí, že jediným základem, na kterém se mohou řešit mezinárodní problémy, je rovnoprávnost bez jakékoliv diskriminace vzájemných zájmů, hledání oboustranně výhodných řešení, neboť jediné tehdy mohou státy dobrovolně přijímat stále a pevné mezinárodní závazky;

11. v této souvislosti je třeba zvlášť zdůraznit význam principu jednomyslnosti velmocí a jeho uplatňování při podpoře všeobecného míru a řešení nejdůležitějších mezinárodních problémů;

12. rozhodnutí přijatá na vzájemně přijatelném základě nabývají povahy norem mezinárodního práva, závazného pro všechny státy, které je dobrovolně přijaly nebo s nimi vyjádřily souhlas. Proto respektování spravedlnosti a přijatých závazků, princip nenarušitelnosti mezinárodních dohod je nejdůležitějším principem současných mezinárodních vztahů;

13. mírové soužití nevychází tyto principy proto, aby státy různých společensko-ekonomických systémů žily ve stavu poli-

tické autarkie bez vzájemných styků. Sama idea mírového soužití předpokládá systematické jednání a aktivní spolupráci států všech systémů zaměřenou k odstranění všeho, co překáží mírovému soužití;

14. zabezpečení suverenity, sebeurčení, neměšování do vnitřních záležitostí a nenapadání, vytvoření systému kolektivní bezpečnosti, zákaz agrese a zneužívání síly, možnost řešení sporných otázek jediné mírovou cestou na vzájemně přijatelném spravedlivém základě, požadavek respektování přijatých závazků a jiné principy, na kterých je budováno mírové soužití, vytvoří možnosti plodné a vzájemně výhodné mezinárodní spolupráce v jakýchkoliv problémech v mírových podmínkách nezatížených stupňovaným zbrojením, politikou „z pozice síly“ a stálou hrozbou války s použitím raketových a jaderných zbraní;

15. mírové soužití neznačí jen všestrannou mírovou spolupráci mezi státy dvou systémů, ale i vzájemné mírové soutěžení, v jehož průběhu zvítězí progresivnější a spravedlivější společenský řád, který zabezpečí lidu nejvyšší životní úroveň. (ss. 399—401).

L. K.

Herbert J. Spiro, *World Politics: The Global System*. Forword by Ernest A. Gross. Homewood (Ill.), The Dorsey Press 1966, 345 str.

Světová politika je dnes název knihy, která by ještě před rokem 1950 nesla titul Mezinárodní vztahy. Jedním z těch, kdož se o tuto významnou změnu zasloužili, je podle autorova názoru H. J. Morgenthau, a to svou knihou *Politics among Nations*, která první vyšla v r. 1948.

Autor zdůrazňuje, že nový název není pouhou akademickou záležitostí, protože změny v terminologii vyjadřují změny v realitě, kterou se slova snaží postihnout. Poprvé v dějinách jsou totiž vzájemně všichni lidé potenciálně snadno dosažitelní. Společnost vlastní však nejen prostředky globálního komunikování, ale i prostředky k úplnému zničení lidstva. Obojí přispívá k rostoucímu pocitu souznělosti k lidskému společenství. Lidstvo se může rozvíjet nebo zničit prostřednictvím politiky, kterou už Aristoteles nazýval královnou věd dávno předtím, než se objevily její současné možnosti, neboť problémy, které má řešit politická věda, nebyly nikdy tak závažné jako dnes.

Technická revoluce, kterou prožíváme, způsobila kvalitativní přeměnu konvenč-

ních mezinárodních vztahů ve světovou politiku. Politické problémy moderního světa řešily podle autorovy periodizace nejprve mezinárodní vztahy (1898—1918), pak mezinárodní politika (1918—1945), a nakonec světová politika (1945—1965). Základní rozdíl mezi obdobími mezinárodních vztahů a obdobími světové politiky vidí H. J. Spiro ve čtyřech hlavních momentech: jsou to změny v subjektech mezinárodních vztahů (dříve ovlivňovalo mezinárodní vztahy jen několik suverénních států, dnes hrají důležitou úlohu i nové státy, bloky států a konečně mezinárodní organizace, např. OSN), změny v síle (od jejího nedostatku k nevyužitelnému nadbytku), změny v cílech (od sledování omezených cílů k cílům obsahově i geograficky neomezeným) a konečně změny v osobách ovlivňujících mezinárodní politiku (od profesionálních diplomatů a vojáků k účasti širokých vrstev lidových).

Autor dále zkoumá, jakou úlohu hraje moc v politice, studuje OSN jako politický systém, hodnotí příspěvek OSN k celkové světové politice a současnou autoritu „světového parlamentu“.

Samostatnou pasáž tvoří srovnávání politiky a práva a to mezinárodního i státního, římského i obyčejného; autor dále sleduje postavení Mezinárodního soudního dvora, úlohu osobní odpovědnosti v mezinárodním právu apod.

Další dvě kapitoly nazvané *Strategie, moc a vědění* a *Rozvojové oblasti a rozvoj světové politiky* nezaprou o formální stránce amerického autora, jenž projevil svůj smysl pro paradoxy při nadepisování jednotlivých podkapitol (viz: Propaganda utajovaných skutečností; Racionálnost neracionálního; Nekonvenční konvenčnosti]. Po obsahové stránce v nich H. J. Spiro dochází ke známým závěrům západních politikologů o nukleárních hranicích strategie, o sbíhavosti strategických linií, které vrcholí poslední, devátou kapitolou přiléhavě nazvanou Ideologické soužití, přičemž pro kladnou úlohu tohoto soužití v lidské společnosti nachází autor řadu „příkladů“ a historických paralel.

Kniha, která vznikala z vysokoškolských přednášek o světové politice, je uzavřena přílohou, kterou tvoří známá Smlouva o zákazu zkoušek nukleárních zbraní mezi USA, Velkou Británií a SSSR z r. 1963. Ke knize je dále připojena rozsáhlá, téměř 200titulová bibliografie, citující autory z oblasti světové politiky od Clausewitze, přes Mao Ce-tunga až po knihy T. C. Schellinga z r. 1966.

Adam B. U lam, *Lenin and the Bolsheviks*, Secker and Warburg, London 1966, 598 str., jmenný rejstřík, obrazy.

Londýnské vydání této knihy vyšlo deset let po XX. sjezdu KSSS a již rok po své původní americké verzi, která měla poněkud zkrácený titul *The Bolsheviks*. I londýnské vydání sledovalo určitý záměr vzhledem k uplynulému desetiletí, tak významnému pro vývoj KSSS a světového komunistického hnutí.

Ulamova práce nedosahuje spolehlivosti prací anglického historika Carra a ani se nedá srovnávat s myšlenkovou brilancí děl Isaaca Deutschera. S nimi je srovnatelná jedině svým záměrem: zařadit se na přední místo v ideologické ofenzivě proti světovému komunistickému hnutí. Těžiště práce je v letech 1900—1924, v období bouřlivého myšlenkového kvasu při konkrétním řešení základních otázek formování strany a posléze i budování státu v neobyčejně těžkých podmínkách. Ulam je nesporně výtečný stylista a je stejně nesporným znalcem pramenných materiálů. Těch je právě k tomuto údobí, ve srovnání například s údobím Stalinovým, téměř nepřeborné množství. Autor sice neuvádí souhrnné jejich bibliografii, avšak z odkazů v textu je patrný úctyhodný záběh. Rovněž pozoruhodná je i jeho tendence objektivně se vyrovnávat v určitých uzlových bodech (například brestlitevský mír) s tvrzeními a činy jednotlivých tehdejších protagonistů, z nichž je dnes vesměs každý jakýmsi vyhraněným pojmem pro myšlenky a směr, jež zastávali.

V údobí, předeslaném tomuto jádru celého díla, se v I. až IV. kapitole líčí Leninovo dětství a dospívání, ovšem i zde v souvislostech s intelektuálním ovzduším ruských revolučních proudů [děkabristé, národníci, Černyševskij], a to hlavně proto, aby se položily premisy pro teze závěrečných kapitol: Sovětský komunismus je čistě ruským jevem a vyplývá z čistě ruských podmínek. Leninova genialita spočívala v tom, že včas pochopil a navíc uměl vyvodit jako nedostižný strateg a taktik důsledky ze ztroskotání chiméry světové revoluce. Ovšem Lenin zamýšlel její realizaci pouze odložit, ale zasáhla smrt. A z ruských prvků, vlivů a tradic, které tvořily u Lenina jen součást integrity myšlenkové osobnosti, učil Stalin, podle Ulama, těžiště svých konkrétních politických kroků jako budovatel sovětského státu a nesporný představitel světového komunistického hnutí.

A to je tentokrát propagandistické jádro Ulamovy práce, snažící se demon-

střovat Stalina jako skutečňovatele velkoruských mocenských ambicí, a to s odvoláním na Leninovo dílo.

Zaujme-li čtenáře u autora téměř familiární zacházení s ruskými a polskými prameny, je třeba pouze podotknout, že Ulam, rodem Polák, se přestěhoval do Spojených států teprve v roce 1938 a od té doby se soustavně zabývá problémy světového dělnického hnutí jako stipendista různých nadací, především však jako profesor na Harvardu.

Str

Dorothy Pickles, *The Uneasy Entente. French Foreign Policy and Franco-British Misunderstandings*, Oxford University Press 1966, London, 6, 180 s.

Autorka je známa již předchozími publikacemi, z nichž nejznámější jsou *The Fifth French Republic a Algeria and France* (1963). Ve své nové práci se pokouší o přehled a rozbor nedorozumění a třecích ploch ve francouzsko-britských vztazích, ve vztazích k NATO, EHS a jiným seskupením a organizacím.

V prvé kapitole, o francouzském a britském přístupu k otázkám zahraniční politiky, podrobuje kritice francouzské „nadenené“ požadavky a vyjadřuje pochybnosti, zda „generál de Gaulle vyjadřuje francouzské zájmy“. Další kapitola je věnována otázkám západoněmeckého státu a západoněmecké politiky ve francouzském politickém vývoji poválečného období. Třetí kapitola, nazvaná Atlantik a obrana, je rozbohem francouzského úsilí o udržení plné suverenity i za cenu roztržky s NATO. Úsilí Francie o jedno z předních míst ve světové politice je vyhrazena čtvrtá kapitola, zatím co poslední, pátá kapitola je výčtem „otázek pro Británii“ v souvislosti se zahraniční politikou Francie.

L. K.

K. V. Malachovskij, *Borba imperialističeskich děržav za tichookeanskije ostrova*, Moskva, Nauka 1966, 368 str.

Kniha se zabývá historií Oceánie v uplynulých pěti stoletích — poznamenanou masovým vymíráním, vykořisťováním a izolací od ostatní civilizace.

Vlastní práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První pod názvem „Počáteční období kolonizace v Oceánii“ sleduje chronologicky objevování jednotlivých ostrovů mořeplavci a expedicemi různých zemí včetně carského Ruska od začátku 16. století. Uvádí teorie o původu prvotního oby-

vatelstva na tichomořských ostrovech a polemizuje s novozélandským vědcem A. Sharpem, který zastává teorii náhodného osídlení.¹⁾ Autor se přiklání k názoru vědomého zabydlení ostrovů v důsledku přeľidnění nebo kmenových válek v rodných místech (s. 26).

První pokusy o „osvojení“ Oceánie evropskými státy dělí chronologicky na tři období: na vládu Španělů a Portugalců v 16. století, jejich vytlačení Holanďany v 17. století a konečně panství nejmocnějších průmyslové a námořní velmoci 18. století — Anglie.

V tomto prvotním období kolonialismu až do sedmdesátých let 19. století převládala u koloniálních velmocí snaha po uchvácení ekonomické moci v Tichomoří nad pokusy o politickou expanzi.

Autor věnuje pozornost také činnosti misionářských organizací v Oceánii v první polovině 19. století a jejich úloze v přípravě uchvácení kolonií. Dokumentárně dokazuje, že výstižná charakteristika francouzských misionářů z pera buržoazního historika S. N. Grattana „Byli avantgardou francouzského imperialismu“ (str. 74) platí pro misionáře kterékoli národnosti.

Druhá kapitola pod názvem „Koloniální rozdělení Oceánie“ podrobně seznamuje s historií bojů o uchvácení Guineje a ostrovů Mikronésie, ustavením anglického protektorátu nad Šalomounovými ostrovy, anglicko-francouzského kondominia na Nových Hebridách, „nezávislého“ království na ostrově Tonga, s kolonizací Havajských ostrovů vládou USA a americko-německým rozdělením souostroví Samoa.

Třetí kapitola, „Oceánie po druhé světové válce“, seznamuje s právním postavením ostrovů, zařazených do kategorie svěřeneckých území a nesamostatných teritorií, a podrobně uvádí kompetenci čtyř činitelů, kterým je svěřena funkce mezinárodního poručenství: Valného shromáždění OSN, Rady bezpečnosti, Svěřenecké rady a vlády příslušné země.

Cenným příspěvkem jsou faktické údaje z posledních let o politické, hospodářské, sociální a kulturní situaci v jednotlivých tichomořských územích. Z politického hlediska je charakterizována snahou koloniálních mocností udržet území co nejdéle pod svým vlivem a brzdit ustavení samosprávných orgánů. V hospodářství se projevuje úsilí rozvíjet jen odvětví důležitá pro export, průmysl prakticky neexistuje, zemědělství je primitivní. Obyvatelé žijí

¹⁾ A. Sharp, *Ancient voyagers in the Pacific*, London 1957; *Ancient voyagers in Polynesia*, Barclay-Los Angeles 1964.

pod hrozbou hladu. To vše je záminkou pro tvrzení, že svěšená území nejsou připravena získat nezávislost. Hlavním důvodem k prodlužování koloniální nadvlády kromě politicko-ekonomických hledisek jsou vojensko-strategické důvody.

V závěru knihy autor zdůrazňuje nutnost likvidace kolonialismu i v této oblasti a uvádí přehled jednání Valného shromáždění OSN a dokumentů o poskytnutí nezávislosti koloniím.

K práci je připojena obsáhlá bibliografie použitých literatury a jiných pramenů.

Jar

J. D. B. Miller, *The Politics of the Third World*, Oxford University Press, London-New York-Toronto 1966, 126 str.

Existuje třetí svět africko-asijských států? Dokážeme-li, že existuje, jaký má význam v celosvětové aréně a jakou politiku sleduje? Do jaké míry prosazuje své národní zájmy a s jakými výsledky? Sleduje třetí svět jako takový společnou a jednotnou politiku v nejzávažnějších světových problémech, podporují se jeho členové navzájem, a především liší se státy třetího světa od starších států natolik, abychom se mohli oprávněně domnívat, že jejich politické akce budou zcela jiného charakteru než postup tradičních, již dlouho existujících státních celků?

Otázky tohoto druhu si klade autor a na jejich pozadí zkoumá zájmy zemí Afriky, Asie a Středního východu, jejich postup v OSN a jiných mezinárodních institucích, které si tyto státy vytvořily pro své cíle [OAJ, Arabská liga atd.]. Analyzuje pokusy uskutečněné v Bandungu a jinde, které usilovaly o prosazení africko-asijského hlediska. Rozbírá význam Konference OSN o obchodu a rozvoji a střetávání zájmů socialistického tábora a imperialistických mocností v této oblasti. Dochází k závěru, že v rámci třetího světa neexistuje jednotka zájmů kromě otázek symbolického významu, jako je kolonialismus a hospodářský rozvoj. Postupem doby ochabnou dokonce i tyto platonické projevy sounáležitosti, neboť tvrdá skutečnost problematiky hospodářské vý-

stavby donutí k užší spolupráci s těmi, proti nimž byly tyto projevy namířeny.

Práce však není v žádném případě apologetikou politiky západních kolonialistických mocností vůči zemím třetího světa v Africe, Asii a na Středním východě. Je až kupodivu, jak střizlivě a suše profesor Miller tyto vztahy analyzuje, ukazuje na jejich stinné stránky i potenciální možnosti.

J. D. B. Miller je profesorem mezinárodních vztahů na Národní australské univerzitě. Hostoval na řadě asijských a afrických universit, a zná proto problematiku Asie a Afriky z první ruky. Jako vědec vynikl svou prací "The Commonwealth and the World" [v roce 1965 vyšlo již třetí vydání]. Millerovy práce doporučuje ke studiu jejich pedagogicky instruktivní metodika. Její charakteristikou je toto: nejdříve se dohodneme na definici toho, co chceme analyzovat. Potom si řekneme, co již k tomu řekl jiní, a nakonec diskutujeme, co z toho všeho vyplývá. Tento postup byl také dodržen v lektorované práci, která začíná úvodem, v němž je definován pojem třetí svět. Lze ovšem o jeho definici diskutovat, neboť z tzv. třetího světa je vyloučena Latinská Amerika.

„Zhruba vzato, definuji v těchto souvislostech třetí svět jako skupinu oněch zemí Asie a Afriky, které nejsou kontrolovány Evropany a nemají komunistickou vládu. Z většiny jsou to bývalé kolonie. Zcela byla opomínuta Latinská Amerika. Opomínul jsem jí proto, že jí prostě neznám dostatečně. Ovšem na druhé straně se mi zdá docela přijatelné považovat Latinskou Ameriku za jakýsi čtvrtý svět, se svou vlastní charakteristikou, která opravňuje speciální studium a na níž nelze aplikovat zevšeobecnění platná pro třetí svět. Nezávislost latinskoamerických států předcházela nezávislosti států třetího světa o sto let. V tomto mezidobí získala Latinská Amerika zkušenosti odlišující ji od ostatních částí světa. Její převažující kultura byla latinského původu, nikoli domorodá“ atd. Práci J. D. B. Millera zařadil Royal Institute of International Affairs do své řady "Chatham House Series".

Str